

Doe 's effe abnormaal man

De kracht van verschillen

Nog niet zo lang geleden beschouwden we hier in Nederland homoseksualiteit als gestoord en misdadig. Ook nog niet zo lang geleden dachten we dat autisme het gevolg was van ijsskoude moeders die hun kind zonder liefde opvoedden. En een klasse erger: nog niet zo lang geleden dachten hele hordes mensen dat het verstandig was om als de ander Joods was, deze de dood in te jagen. We hebben blijkbaar de neiging om op zoek te gaan naar een manier om onszelf normaal te vinden, door anderen als abnormaal te bestempelen. Elke keer spreken we af dat dit niet langer kan, en toch vallen we steeds terug in onze oude fout. Ook op school streven we naar een cultuur die de perfectie van gelijkheid benadert. Met goedbedoelde oneliners trekken we alle individuen binnen de eenheid van de groep.

Je bent zo mooi anders

Je bent zo
mooi
anders
dan ik,

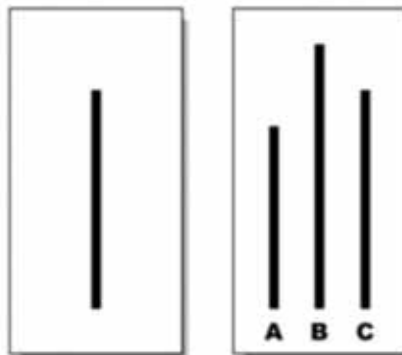
natuurlijk
niet meer of
minder
maar

zo mooi
anders,

ik zou je
nooit

anders dan
anders willen.

Hans Andreus

De mens is blijkbaar geneigd zich te conformeren aan de andere mens en is bereid daarvoor zijn eigen waarneming los te laten. Daardoor ontstaan er in de klas en in school situaties waarin leerlingen (en leerkrachten) niet geheel laten zien wie ze (ook) zijn. Ze verstoppert hun 'anders zijn' uit angst dat anders zijn als niet normaal gezien wordt. Ze passen zich aan aan de regels van het systeem. Als je anders doet dan 'normaal' ben je ziek. En als je ziek bent, staat er een bataljon 'goede bedoelingen' voor je klaar om beter te worden. Dan krijg je eerst een diagnose en vervolgens een lijst met wijze lessen om zo min mogelijk de diagnose te zijn. Want een ADHD'er die op wat voor manier ook geen ADHD laat zien, die doet normaal, valt niet meer op en past in ons systeem. En een moslima die zich zo Europees mogelijk kleedt, is een geïntegreerde moslima die het 'hartstikke goed doet'. Een autist past er bij als hij 'gewoon' contact maakt, ofwel als ie niet zichzelf is. We roepen op om vooral zo normaal mogelijk te doen en dus te zijn zoals de meerderheid. Ook op veel scholen is dit de manier om om te gaan met verschillen. We proberen ze weg te poetsen omdat verschillen voor problemen zorgen. Klopt het eigenlijk wel, dat verschillend zijn risicovol is? Of is het misschien juist zo dat je vooral mooi bent in het anders zijn, zoals in het gedicht van Hans Andreus zo prachtig omschreven wordt: 'Je bent zo mooi anders dan ik...'

'Als iedereen nu eens ... doet, zou het er hier een stuk plezieriger uitzien.'

'Doe 's effe normaal, man.'

'Gedraag je nou eens als een nette jongen.'

'Doe je dat thuis ook?'

'Stop nou met dat rare gedoe en zit stil.'

Wat zou er gebeuren als we afspreken dat wat we abnormaal vinden ook normaal is?

In de jaren '50 deed Salomon Asch een bizar experiment. Hij onderzocht of hij individuen kon verleiden niet zichzelf te zijn. Met een eenvoudige waarnemingstest (een kaart met drie verschillende lijnen) verleidde hij mensen iets anders te antwoorden dan wat ze zagen. Een deel van de groep gaf in opdracht van Asch moedwillig het verkeerde antwoord, een van de groepsleden wist dat niet. Asch wilde weten of dit niet-wetende individu ook het verkeerde antwoord ging geven. Tot zijn verbazing was ruim 40% bereid om het antwoord van de rest van de groep te volgen.

Tijdens het vaarspektakel Sail genieten bezoekers (en deelnemers) van de veelheid aan vaartuigen. Sail is een feest voor de kegeltjes en staafjes in onze ogen. Wat nu als er vanaf volgend jaar, op verzoek van de organisatie, alleen nog grijze zeilboten van 3 meter komen, met 1 mast met daaraan een donkergrijs zeildoek. Alle boten zijn hetzelfde. Het zijn er wel 1000, maar verschillen? Ho maar. Op school lijken we te gaan voor deze kleurloze editie van Sail. We lijken het normaal te vinden om de schuitjes hetzelfde te laten functioneren. Heb je

Hoe meer verschillende schuitjes, hoe kleurrijker je klas.

een motorboot, dan heb je pech, want hier varen we voort op windkracht. Wat zou er gebeuren als we er op school zoveel mogelijk naar streven om, net als bij Sail Amsterdam, te zoeken naar de kleurrijke variatie van schuitjes in de klas? Dat we de schuitjes vragen zichzelf te zijn,

maar dan wel op een rechtvaardige manier ten opzichte van de andere schuitjes. Je mag je motor aanzetten, mits de rook het zicht van het zeilbootje maar niet belemmert. Een school kan enorm helpen om het leerklimaat positief te beïnvloeden, juist door te streven naar een klimaat waar je mag zijn wie je werkelijk bent. Want hoe meer je jezelf kunt zijn, hoe meer je bereid bent om constructief mee te doen op school. Laat ik het voorbeeld van het 'schuitje ADHD' er nog eens bijpakken. Dat is een vorm van anders zijn ten opzichte van een groter deel van de school. De ADHD levert problemen op in de groep. Deze boot maakt namelijk teveel lawaai en lijkt voortdurend van koers te wisselen, wat zorgt voor teveel golven in het water. Daardoor zoeken we naar een manier om deze leerling normaal te laten functioneren. Echter, dat is onze variant van normaal. Niet die van de ADHD'er. Die heeft een voor hem normaal brein vol onrust, prikkels en bewegingsdrang. Met dat brein kun je prachtige dingen produceren (kijk maar eens op de cabaretsite van de VARA), maar het kan je op school ook behoorlijk problemen geven. Moet die ADHD'er dan door de school stuiteren als onbereikbaar projectiel? Nee, dat niet natuurlijk. Maar wat wel helpend is, is als de ADHD'er niet als ADHD'er (negatief) gezien wordt, maar als een leerling die een geweldige babbel in huis heeft. Kortom, dat we niet kijken naar hoe anders zijn ons problemen geeft, maar hoe anders zijn iets heel moois teweeg kan brengen. Je kunt twee lijstjes maken van deze leerling: (zie hiernaast)

Als je goed kijkt, valt iets bijzonders op. Het linker lijstje is het lijstje zoals de leerkracht dat zou kunnen schrijven. Dat lijstje is in eerste instantie geschreven vanuit de belangen van de leerkracht, niet die van de leerling. Het is geschreven vanuit het perspectief dat anders zijn problemen geeft. Het tweede lijstje zegt juist dat anders zijn in perspectief tot de andere individuen iets bijzonders geeft. Dat lijstje roept op de ander te zien als iemand die iets te brengen heeft. Het tweede lijstje kijkt naar hoe iemand met een ander schuitje anders kan zijn, daarbij niet uit het oog verliezend dat de vele koerswijzigingen van het schuitje niet mogen zorgen voor een botsing op een ander schuitje.

1 Is snel afgeleid	1 Weet prikkels in de omgeving feilloos te ontvangen
2 Kletst er voortdurend doorheen	2 Kan goed praten in het openbaar
3 Kan niet stilzitten	3 Wordt blij van bewegen

Positieve groep, leve de verschillen

In het onderwijs zouden we er goed aan doen om de ander zoveel als mogelijk zijn zelf te laten behouden. We zouden dan niet steeds moeten roepen 'Doe 's ff normaal', maar moeten wellicht vragen 'Doe 's ff abnormaal'. De eerste zin betekent 'doe zoals ik' en de tweede 'doe wie je werkelijk bent'. Ons streven naar gelijkheid nu is te veel 'alle neuzen dezelfde kant uit'. Dit, terwijl gelijkheid volgens mij is om in broederschap verschillend te mogen zijn. Of zoals Hans Andreus schreef: 'Jij bent zo mooi anders als ik.' Omdat leerlingen al snel geneigd zijn hun Ik niet geheel te laten zien of een andere Ik te presenteren, is het zaak om vanaf de eerste schooldag te laten zien dat je verschillen niet wilt elimineren, maar er juist van wilt leren. In ons handboek 'positieve groepsvorming' (Uitgeverij Quirijn) presenteren we een methodiek die al op veel scholen zijn succes heeft bewezen. De methode gaat uit van het gegeven dat groepen positief te sturen zijn, door in de gezamenlijkheid van de groep, de kracht van de individuen in beeld te krijgen. Stapsgewijs heb je als leerkracht de volgende mogelijkheden om een kleurrijke en veilige groep te creëren met diverse soorten schuitjes.

1 Fase 1: ORIENTEREN

Geef ruim aandacht aan kennismaking. Ontvang je leerlingen als gasten, geef ze als individu het gevoel dat ze welkom zijn in de groep en dat je blij bent dat ze er zijn. Laat zelf merken dat je oprecht geïnteresseerd bent in wie de ander is, en kies werkvormen waarin je elkaar veilig kunt leren kennen. Geef aan dat je ernaar streeft een groep te vormen, waarin iedereen zichzelf is, omdat je gelooft dat je dan een hele prettige groep kunt vormen.

2 Fase 2: NORMEREN

Wees de leerkracht die je zelf graag gehad zou willen hebben. Doe voor wat jij prettig vindt en nodig leerlingen uit zelf te vertellen wat ze prettig vinden (en wat niet). Corrigeer 'onprettig' gedrag op een prettige manier. Geef aan een drukke leerling bijvoorbeeld terug dat je zijn vlotte babbel in een oefening graag wilt gebruiken. Gebruik gedrag om samen de normen te bepalen, in plaats van gedrag direct de kop in te drukken.

3 Fase 3: PRESENTEREN

Maak met veel oefeningen ruimte om in veiligheid meer te laten zien van jezelf. Was fase 1 nog een eenvoudige kennis-making, in deze fase zoek je naar een veilige manier om kennis te maken met het onzichtbare deel van de ander. Bijvoorbeeld met een kringgesprek met als uitgangsvraag: 'Niemand weet van mij dat...'

4 Fase 4: PRESTEREN

Richt je onderwijs zo in, dat je samen kunt presteren als groep, door gebruik te maken van verschillen. Laat leerlingen door verschillende werkvormen hun talenten ervaren. Nodig ze uit om dat wat je in fase 3 te weten gekomen bent, in te zetten op een constructieve wijze.

5 Fase 5: EVALUEREN

Besteed ook ruim aandacht aan afscheid nemen van de groep. Nodig de leerlingen aan het eind van het jaar uit, om elkaar te bedanken voor de verschillen. Creëer een klimaat waarin leerlingen ervaren dat verschillend zijn tot nut is van de ander, in plaats van een klimaat waarin verschillend zijn tot last is. Als je dat klimaat hebt kunnen bereiken, is het voor de toekomst betekenisvol om uitgebreid stil te staan bij het verloop van het schooljaar. Bijvoorbeeld met de oefening 'Op mijn rug', waarbij leerlingen een vel papier op hun rug geplakt krijgen, in de klas rondlopen met een stift en bij elke klasgenoot een positieve boodschap schrijven.

Positieve reflecties, positief gedrag

In dit artikel heb ik getracht duidelijk te maken dat je verschillen moet koesteren. Een positieve invloed op het groepsproces, zoals omschreven in de vorige alinea, is daarbij zeer helpend. Maar ook individueel moet je de verschillen als kracht zien. Op dat punt kun je als professional het verschil maken. Want het zijn je reflecties die bepalen hoe het andere gedrag zich openbaart. Wat je uitstraalt, trek je aan. Anders gezegd: je krijgt de ADHD die je zelf oproept. En hoe meer je reageert op het autistische gedrag, hoe meer autisme je in je klas krijgt. Anders reageren doe je, door op

ander gedrag positief te reflecteren in twee fases:

- 1 Reflecteer op wat je bevalt
- 2 Reflecteer op wat je anders wilt

Stel dat een leerling in de groep steeds storend grapjes maakt. Dan kun je negatief reflecteren door te zeggen: 'Stop daarmee'. Je geeft dan aan dat het andere gedrag vervangen moet worden door het gedrag van de meerderheid in de groep. Bij positieve reflecties probeer je als uitgangspunt te pakken dat de bedoeling van deze leerling is om grappig te zijn, aandacht te krijgen en erbij te horen. Dat dit gedrag wenselijk is, of in ieder geval een gewenst deel heeft. Dat gegeven kun je gebruiken, je start dus met het idee dat de storende grap wel normaal is. Je reflectie 'Stop daarmee' wordt dan vervangen door de twee opeenvolgende reflecties in positieve vorm:

- 1 'Jan, ik merk dat je steeds grapjes maakt. Ik moet daar steeds erg om lachen'
- 2 'Wat ik wel wil vragen, is of je als we stil aan het werk zijn je grapjes even wilt bewaren, zodat iedereen zijn opdrachten goed kan maken'

In feite nodig je Jan zo uit om zijn eigen schuitje te behouden, met alle pracht en praal, maar zijn boot af en toe even stil te leggen, zodat het voor alle schuitjes aangenaam vaarwater is. Juist dan kan er een sfeer ontstaan waarin de individuen, vanuit het mogen zijn wie ze zijn, tegen anderen kunnen, durven en willen zeggen: 'Jij bent zo mooi anders dan ik.'

Ivo Mijland

Ivo Mijland is auteur van veel praktische onderwijsboeken. Hij heeft een eigen trainingsbureau (www.orthoconsult.nl) en heeft een praktijk voor contextuele therapie. Hij publiceert regelmatig in onderwijstijdschriften (zie www.ivomijland.nl) en zet dagelijks onderwijsgedachten op Twitter (@ivomijland)